

İYİLİK VE KÖTÜLÜKLERİN ALLAH'TAN OLMASI NE ANLAM İFADE EDER

<"xml encoding="UTF-8?">

İYİLİK VE KÖTÜLÜKLERİN ALLAH'TAN OLMASI NE ANLAM İFADE EDER?

Bana öyle geliyor ki, insanın güzellik kavramının farkına varması, ilk defa kendi türüne yönelik gözlemleri esnasında gerçekleşmiştir. İnsan denen türün yaratılışındaki denge olgusunu, tüm organların belli bir uygunluk içinde vücuttaki yerlerini almış olmasını, özellikle yüzdeki organlar arası ahengi kastediyoruz. Bunun dışında insan, doğadaki diğer somut olguların şahsında da bu anlamı gözlemlemiş, algılamıştır. Sonuç itibariyle güzellik, bir şeyin doğası itibariyle amacına uygun olması demektir.

İnsan yüzünün güzel olması demek, göz, kaş, kulak, burun ve ağız gibi organların olmaları gereken bir nitelik veya durum üzere ve birbirleriyle uyum içinde olmaları demektir. O zaman insanın canı ona doğru çekilir, tabiatı ona eğilim gösterir. Bir şeyin bunun aksi bir durumda olması da kötü, kötülük ve çirkin gibi yerine göre kullanılan ifadelerle nitelendirilir. Şu hâlde kötülük, adem nitelikli [varlıktan yoksun] bir anlamdır. Buna karşılık güzellik varoluşsal bir anlamdır.

Daha sonra bu niteleme tüm itibarî eylem ve anlamları, toplumsal koşullarda öngörülen tanımlamaları kuşatacak şekilde genelleştirilmiştir. Burada da değerlendirme ve nitelemenin esasını, bir şeyin insan hayatının mutluluğu veya bu hayattan yararlanma olarak tanımlayabileceğimiz toplumsal hedeflere uygunluğu veya uygun olmayışı oluşturur. Meselâ adalet güzeldir. Hakkedene iyilikte bulunmak güzeldir. Eğitim, öğretim, öğüt vb. olgular güzeldirler. Zulüm, haksızlık gibi olgular da kötü ve çirkin şeylerdir. Bunun nedeni birinci gruptaki olguların insan mutluluğu veya insanın toplumsal koşullarda yararlanması amacına uygun olmaları, ikinci gruptaki olguların da bu amaca uygun olmayışlarıdır.

Güzel olarak nitelenen kısım ve onun karşısında yer alan çirkin olaylar, toplumsal amaca uygunluğu dolayısıyla bu vasfı kazanan fiile bağlıdır. Dolayısıyla toplumsal amaç ve hedeflere uygunluğu sürekli ve kalıcı olan fiillerin güzellikleri de sürekli ve kalıcıdır. Buna adaleti örnek

gösterebiliriz. Diğer bazı fiillerin de çirkinliği öyledir; örneğin zulüm.

Bazı fiillerin durumu, zamana, duruma, yere veya topluma göre değişkenlik arz eder. Örneğin gülmek, şakalaşmak dostlar arasında güzeldir, büyük şahsiyetlerin yanında değil. Sevinç ortamlarında güzeldir, matem ortamlarında değil. Mescitlerde ve mabetlerde de bu tür davranışlar çirkin kaçır. Zina ve içki batılılara göre güzeldir; ama Müslümanlar arasında bu tür fiiller çirkindir.

Bu bakımdan, "Güzellik ve çirkinlik kavramları sürekli değişirler, değişkenlik arz ederler. Bu kavramlar açısından kalıcılık, süreklilik ve bütünsellik söz konusu değildir." iddiasını ortaya atan ve adaletle zulüm gibi kavramlar hakkında bu iddiayı kanıtlamak için, "Toplumsal bazı kabullerin uygulanışı bağlamında kimi toplumlara göre adalet olarak değerlendirilen bir husus, başka bir toplumun, toplumsal kabulleri gereğince pratize edilen birtakım uygulamalar çerçevesinde adalet olarak değerlendirilen hususla farklı olur. Dolayısıyla adalet anlamının dayandığı belli bir zemin yoktur. Söz gelimi zina suçunu kırbaçla cezalandırmak, İslâm açısından adalettir. Ama bu uygulama Batılılara göre adalet değildir." diyenlerin bu sözlerine kulak asmamalıdır.

Çünkü bunlar meseleyi karıştırıyorlar. Kavram ile onun objektif karşılığını ayırt edemiyorlar. [Şöyle ki, adalet kavramı Müslümanlara göre de iyidir, Batılılara göre de. Yine zulüm her iki grubun da yanında kötüdür. Ne var ki bu iki topluluk neyin adaletle, neyin de zulümle nitelenmesi hususunda farklı düşünebilirler. Meselâ, Müslümanlar zinayı zulüm olarak nitelendirirken, Batılılar onu öyle değerlendirmeyebilirler. Bu ise, onların zulmü iyi bilmeleri anlamına gelmez.] Anlayışı bu düzeyde olanlara da söyleyecek sözümüz yoktur.

İnsan, toplum üzerinde etkili olan faktörlerin değişmesi hasebiyle toplumsal kuralların bir kerede veya aşamalı olarak değişmesini onaylar; fakat adalet niteliğinin kendisinden soyutlanmasını ve zalim diye adlandırılmasını onaylamaz. Bir zalim tarafından kabul edilir bir gerçeğe dayanmadan sergilenen herhangi bir zulümden hoşlanmaz ve onu onaylamaz. Aslında konu daha da uzatılabilir. Ancak sözü daha fazla uzatmamız, bizi daha önemli olan bir husustan uzaklaştırır.

Daha sonra, güzellik ve çirkinlik kavramları, insanın, hayatı boyunca değişik faktörlerin etkisiyle oluşup karşısına çıkan diğer zihin dışı objektif olayları da kuşatacak şekilde genelleştirilmiştir. Bunlar bireysel ya da toplumsal olaylardır. Bunların bir kısmı, insanın arzularıyla örtüşür. Sağlık,

sihhat veya rahatlık gibi bireysel ya da toplumsal hayatının mutluluğu açısından uygunluk arz ederler. Bu yüzden iyilikler, güzellikler olarak isimlendirilirler. Bunların bir kısmı da, yukarıdakinin tam aksi bir niteliğe sahip olur. Fakirlik, hastalık, zillet veya tutsaklık gibi sıkıntı ve musibetler buna örnektir. Bunlara kötülükler adı verilir.

Yukarıdan beri yaptığımız açıklamalardan şu husus belirginlik kazanıyor: Olgular veya fiiller, insan türünün kemaliyle yahut bireyin mutluluğu veya başka bir şeyle ilintileri açısından iyi ve kötü niteliğini alırlar. Şu hâlde güzellik ve çirkinlik izafî (göreceli) niteliklerdir. Fakat bu izafîlik bazı alanlarda daimîdir, değişmez; diğer bazı alanlarda ise değişkendir. Hakmeden birine mal bağışlamanın güzel, hakketmeyen birine vermenin de çirkin, kötü olması örneğin.

Yine şu husus belirginlik kazanmış oldu ki, güzellik her zaman için varoluşsal bir olgudur. Kötülük ve çirkinlik ise ademîdir, varlıktan yoksundur; yani bir şeyin, insanın mizacına uygunluk ve uyumluluk niteliğini yitirmesidir. Yoksa bir şeyin veya fiilin yapısı (kendisi, özü), söz konusu uygunluk ve uyumluluğu bir kenara bırakırsak, birdir ve temelde bir değişikliği yoktur.

[Dolayısıyla bu şey veya fiil, ne güzellikle nitelenir, ne de çirkinlikle.]

Meselâ deprem ve sel gibi felâketler bir kavmin başına geldiği zaman, bunlar o kavmin düşmanları açısından güzel nimetler olarak algılanırlarken, kendilerine yönelince çirkin ve kötü olarak algılanırlar. Yine din perspektifinde tüm genel musibetler yeryüzünde bozgunculuk yapan kâfirlerin veya azgın günahkârların başına gelince mutluluk, bolluk; salih müminlerin başına gelince de mutsuzluk ve sıkıntı olarak belirginleşirler.

Yine bir diğer örnek olarak, bir yemeği yemek, kişinin kendi malı ise, güzeldir, mubahtır. Fakat başkasının malından ve onun rızası alınmadan yeniliyorsa çirkindir, haramdır. Çünkü başkasının malını, onun rızası alınmadan yemekle ilgili yasağa veya sırf Allah'ın helâl kıldığı şeyleri yemekle ilgili emre uyma ile ilgisi kesilmiş olur. Söz gelişi, bir kadınla bir erkek arasındaki cinsel birleşme evlilik yoluyla gerçekleşiyorsa güzeldir, mubahtır. Fakat nikâhsız ve zina şeklinde gerçekleşiyorsa, çirkindir, haramdır. Çünkü nikâhsız birleşme şeklindeki eylem ilâhî yükümlülükle uygunluk niteliğini yitirmiş olur. Şu hâlde güzellikler, olgulara ve fiillere ilişkin varlıksal tanım ve nitelemelerdir. Kötülükler ise ademî (varlıktan yoksun) tanım ve nitelemelerdir. Yoksa güzel veya çirkin, iyi veya kötü niteliğine maruz kalan şeyin özü, aslı birdir.

Kur'ân'ın bakışı, yüce Allah dışındaki her şeyin O'nun tarafından yaratıldığı şeklindedir. Nitekim

şöyle buyuruyor: "Allah her şeyin yaratıcısıdır." (Zümer, 62) "Her şeyi yaratmış, ona ölçü, biçim ve düzen vermiştir." (Furkan, 2) Bu iki ayet, her şeyin yaratılmış olduğunu ortaya koyuyor. Bir diğer ayette de şöyle buyuruyor: "O (Allah) ki, yarattığı her şeyi güzel yapmıştır." (Secde, 7) Burada da yaratılan her şeyin güzel olduğu vurgulanıyor. Bu güzelliğten maksat ise, hilkat için gereken, onun ayrılmaz bir parçası olan ve onun eksenini etrafında dönen bir güzelliğdir.

Şu hâlde her şey, yaratılıştan ve varoluştan pay aldığı oranda güzelliğten pay alır. Yukarıda üzerinde durduğumuz güzelliğ kavramına ilişkin anlamı düşündüğümüzde, bunun daha bir açıklığa kavuştuğunu görürüz. Şöyle ki: Güzelliğ, bir şeyin amacına ve maksadına uygun olması, kendisiyle hedeflenen gayeyle tamtamina örtüşmesi demektir. Varlık bütününün parçaları, evrensel düzenin boyutları arasında tam bir uyum ve örtüşme vardır. Yüce Allah, amacını bozacak şekilde parçaları arasında hiçbir uyumluluk olmayan, birbirini geçersiz kılan bir şey yaratmaktan münezzektir. Yarattığı bir şeyin, O'nu aciz bırakması, akıllara durgunluk veren şu olağanüstü düzenle güttüğü amacı iptal etmesi düşünülemez.

Nitekim şöyle buyuruyor: "O tek ve her şeye üstün olan Allah'tır." (Zümer, 4) "O, kullarının üstünde her türlü tasarrufa sahiptir." (En'âm, 18) "Ne göklerde, ne de yerde, Allah'ı aciz bırakacak bir güç vardır. O, bilendir, güçlüdür." (Fâtır, 44) Buna göre hiçbir şey Allah'ı, yarattıklarıyla ilgili iradesi, kullarına ilişkin dilemesi hususunda aciz bırakamaz, O'nu engelleyemez; O'na baskı kuramaz, O'nun üstünde bir güce sahip olamaz.

Şu hâlde, varlık âlemindeki her nimet varlığı itibariyle güzeldir ve yüce Allah'a nispet edilir. Aynı şekilde başa gelen her felâket de kötüdür. Fakat bu felâket, özü itibariyle yani, yaratılmış varlıklara egemen olan temel özellik (nispet) bakımından yüce Allah'a nispet edilir. Gerçi başka bir nispetle kötü olarak nitelenir. Şu ayetlerin vurgulamak istediği anlam budur: "Onlara bir iyilik gelirse, 'Bu, Allah'tandır.' derler; başlarına bir kötülük gelince de, 'Bu, sendendir (sen Peygamberin yüzündendir).' derler. De ki: 'Hepsi Allah'tandır.' Bu adamlara ne oluyor ki hiçbir sözü anlamaya yanaşmıyorlar?!" (Nisâ, 78) "Onlara bir iyilik gelince, 'Bu, bizim hakkımızdır.' derler; eğer kendilerine bir kötülük ulaşırsa, Musa ve onunla beraber olanları uğursuz sayarlardı. İyi bilin ki, onlara gelen uğursuzluk Allah katındandır; fakat onların çoğu bunu bilmezler." (A'râf, 131) Bu konuya temas eden başka ayetler de vardır.

Kötülük bağlamına gelince; Kur'ân-ı Kerim, onu insanla ilintilen-dirirken insan nefesine isnat eder. Meselâ tefsirini sunduğumuz şu ayet, "Sana gelen iyilik Allah'tandır. Başına gelen kötülük

ise kendindendir." (Nisâ, 79)ve diğer ayetler bunun birer örnekleridir: "Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir. (Bununla beraber) Allah birçoğunu da affeder." (Şûra, 30), "Bir millet kendi durumlarını değiştirmedikçe Allah onların durumlarını değiştirmez." (Ra'd, 11) "Bu da, bir millet kendilerinde bulunanı (güzel ahlâk ve meziyetleri) değiştirmedikçe, Allah'ın onlara verdiği nimeti değiştirmeyeceğinden... dolaydır." (Enfâl, 53) Bu hususu vurgulayan daha birçok ayet örnek gösterilebilir.

Bunu şöyle açıklamak mümkündür: Görüldüğü gibi önceki ayetler, kötü nitelikli felâketleri de tıpkı iyilikler gibi yaratılışları itibariyle güzel olgular kategorisine sokuyor. Dolayısıyla onların kötü olmalarının tek nedeni, bazı şeylerin doğalarıyla uyuşmamaları, bundan dolayı da onlar için zararlı olmaları kalıyor.

Sonuçta mesele şu noktaya dayanıyor: Yüce Allah, musibete duçar kalan ve zarara uğrayan bu olgular için gerektirdikleri ve doğaları gereği ilgi duydukları şeyler meydana getirmemiş, onlara yapmakta olduğu bağışı durdurmuştur. İşte bu bağışın durdurulması, zarara uğrayan olgular açısından musibet ve kötülük konumundadır. Şu ayet, bu hususu son derece açık bir şekilde ortaya koymaktadır: "Allah'ın insanlara açtığı herhangi bir rahmeti tutup hapseden olamaz (ona mâni olan bulunamaz). O'nun tuttuğunu O'ndan sonra salıverecek de yoktur. O, üstündür, hikmet sahibidir." (Fâtır, 2)

Ardından yüce Allah, bağışın birinden alıkonmasının veya rahmetinin akışının artış ve eksilişinin karşı tarafın kapasitesine, üstesinden gelebilme yetkisine bağlı olduğunu açıklıyor. Nitekim örnekle anlattığı bir ayette şöyle buyuruyor: "Gökten su indirdi de vâdiler kendi ölçüsünce çağlayıp aktı." (Ra'd, 17) Bir başka ayette de buyuruyor ki: "Hiçbir şey yoktur ki onun hazineleri, bizim yanımızda olmasın ve biz onu ancak bilinen bir miktarda indiririz." (Hicr, 21) Demek ki yüce Allah, karşı tarafın hakkettiği miktarda ve bildiği durumuna uygun olarak verir."Hiç yaratan (yarattığını) bilmez mi? O latiftir, her şeyden haberdardır." (Mülk, 14)

Bilindiği gibi nimet, azap, belâ ve rahatlık her şeyin özel durumuna göre belirginleşir. Yüce Allah bir ayette bu hususa şöyle işaret ediyor: "Herkesin yöneldiği bir yönü vardır." (Bakara, 148)Her şey kendine özgü yöne yönelir, kendi durumuna uygun hedefi, gayeyi ve amacı ister.

Bu noktada şöyle bir sezgiyi dile getirmek mümkündür: Bolluk, sıkıntı, nimet ve musibet, Kur'ân öğretisine göre, serbest irade koşullarında yaşayan insan bağlamında, yine insanın iradesiyle

ilintili olgulardır. Çünkü insan bir yol üzerindedir. Bu yolu iyi veya kötü katetmesine paralel olarak sonunda mutluluk veya mutsuzlukla karşılaşır. Bütün bunlar insanın serbest iradesinin müdahalesinin söz konusu olduğu olgulardır [ve yolu iyi veya kötü katetmenin insanın iradesine bağlı olduğu, inkâr edilmeyecek bir gerçektir].

Kur'ân-ı Kerim de bu sezgiyi onaylıyor ve şöyle buyuruyor: "Bu da, bir millet kendilerinde bulunanı (güzel ahlâk ve meziyetleri) değiştirmedikçe, Allah'ın da onlara verdiği nimeti değiştirmeyeceğinden... dolaydır." (Enfâl, 53) İçlerinde besledikleri temiz niyetler ve yap-tıkları salih ameller, kendilerine özgü kılınan nimetlerin verilmesinde etkilidir. Fakat niyet ve tavırlarını değiştirince, yüce Allah da rahme-tinin akışını durdurmak suretiyle onlara yönelik fiilini değiştirir. Yüce Allah şöyle buyurur: "Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir. (Bununla beraber) Allah birço-ğunu da affeder." (Şûra, 30)

Buna göre, insanların işledikleri ameller, felâketlerin başlarına gelmesinde ve musibetlerin karşlarına çıkmasında etkili olurlar. Bunun yanında Allah, birçok kusurlarını da affeder [bunlardan dolayı karşlarına herhangi bir olumsuzluk çıkarmaz].

Yine yüce Allah, şöyle buyurmuştur: "Sana gelen iyilik Allah'tandır. Başına gelen kötülük ise kendindendir..." (Nisâ, 79)

Sakın ola ki, aklına, yüce Allah'ın bu ayeti Peygamberine (s.a.a) vahyederken şu ifadelerde açıkladığı belirgin bir gerçeği unuttuğu şeklinde bir fikir gelmesin: "Allah her şeyin yaratıcısıdır." (Zümer, 62), "O (Allah) ki, yarattığı her şeyi güzel yapmıştır." (Secde, 7) Şöyle ki bu ayetlerde yüce Allah, her şeyi kendisinin yarattığını ve yarattığı her şeyin, özü itibariyle güzel olduğunu vurguluyor. [Ama tefsirini yapmakta olduğumuz ayette insanın başına gelenlerin iyi ve kötü diye ikiye ayrıldığını; iyiliğin Allah'tan, kötülüğün de insanın kendi nefsinden olduğunu ifade ediyor ve bu iki ayette vurguladığı gerçeği, burada unutuyor sanki. Ancak sen böyle bir vehme asla kapılmamalısın.] Çünkü yüce Allah başka ayetlerde şöyle buyuruyor: "Rabbim asla unutkan değildir." (Meryem, 64) "Rabbim ne yanılır, ne de unuttur." (Tâhâ, 52)

Buna göre, "Sana gelen iyilik..." ifadesinin anlamı şöyledir: Senin karşına çıkan her iyilik -ki karşına çıkan her şey iyidir, güzeldir- Allah'tandır. Sana gelen her kötülük ise, amacına ve arzuna uygun olmamasından dolayı senin açından kötü olduğu için kötüdür. Aslında onlar da özü itibariyle iyidirler, güzeldirler. Senin nefsin onları kötü seçimiyle üzerine çekti, onları

çağırılmış oldu. Dolayısıyla onlar da Allah'tandırlar. Allah, [senden kaynaklanan bir seçim ve irade olmaksızın] doğrudan sana kötülük veya zarar yöneltmekten münezzehtir.

Daha önce de vurguladığımız gibi, ayette özel olarak Peygamberimize (s.a.a) hitap ediliyorsa da, anlamı herkesi kuşatacak genelliğe sahiptir. Diğer bir ifadeyle, bu ayet de "Bu böyledir... Allah değiştirecek değildir." ve "Size gelen her musibet..." ayetleri gibi, bireysel hitabın yanı sıra, toplumsal hitabı da içerir niteliktedir. Çünkü toplum da bireyden ayrı olarak insanî bir organizmaya, iradeye ve seçme yeteneğine sahiptir.

Toplumun bir organik yapısı vardır. Toplumu oluşturan bireylerden öncekiler ve sonrakiler, bu yapı çerçevesinde yok olur, erirler; geçmişte kalanlar ölüp gidince, sonradan gelenler öncekilerin, ölümlerinin kötülüklerinden sorumlu olurlar; onlardan dolayı sorguya çekilir, azaba çarptırılırlar. Hatta günah işlemeyen birey, günah işleyenlerin günahı karşılığı cezalandırılır vs. Oysa bu, tek tek bireylere uygulanan hükümler açısından hiçbir zaman doğru olmaz. Tefsirimizin ikinci cildinde "Ceza Açısından Amellerin Hükümü"nü incelerken, bu konuya ilişkin bazı açıklamalarda bulunduk.[1]

Nitekim Resulullah efendimiz (s.a.a) Uhud Savaşı sırasında yüzünden yara almış, mübarek dişleri kırılmıştı. Müslümanlar da birçok yaralar almışlardı. Hâlbuki o, gûnahtan ve yanılığdan berî olan masum bir peygamberdir [ve böyle bir cezalara maruz kalması asla düşünülemez]. O hâlde, ona isabet eden şey, içinde bulunduğu topluma isnat edilirse -ki onlar Allah'ın ve Resulünün emrine muhalefet etmişlerdi- bu, içinde bulunduğu toplumun kendi elleriyle kazandığı şeylerden dolayı başına gelen bir kötülüktür. Şayet [tefsirini sunduğumuz ayetteki gibi] onun mübarek şahsına isnat edilirse, bu, Allah yolunda karşısına çıkan ilâhî bir sınama amaçlı musibet olur; insanları bilinçli olarak Allah'a davet etme onuru uğruna çekilen mihnet olur. Bu ise insanın derecesini yükselten bir nimetten başka bir şey değildir.

Aynı şekilde, Kur'ân'ın bakışına göre, -ki Kur'ân'ın bakışı haktan başka bir şey değildir- bir kavme isabet eden kötülüklerin kaynağı onların amelleridir. Yine onlara isabet eden iyiliklere gelince, onlar sadece yüce Allah'tandır.

Evet, burada iyilikleri bir açıdan insanlara nispet eden ayetler de vardır kuşkusuz. Meselâ: "O ülkelerin halkı inansalar ve (günahlardan) sakınsalardı, elbette onların üstüne gökten ve yerden nice bereket kapıları açardık." (A'râf, 96) "Sabrettikleri ve ayetlerimize kesinlikle inandıkları

zaman, onların içinden, buyruğumuzla doğru yola ileten önderler tayin etmiştik." (Secde, 24)
"Onları rahmetimizin içine aldık; doğrusu onlar iyi kimselerdendi." (Enbiyâ, 86) Bu anlamı içeren
ayetlerin sayısı oldukça fazladır.

Ne var ki, yüce Allah Kur'ân'da yarattığı herhangi bir varlığın, kendisi için öngörülen bir amacı gerçekleştirmesinin, bir hayra ulaşmasının ancak Allah'ın muktedir kılması ve yol göstermesi ile mümkün olabileceğini vurgulamaktadır: "...Her şeye kendi (özel) yaratılışını veren, sonra da onu (o doğrultuda) hidayet eden Allah'tır." (Tâhâ, 50) "Eğer Allah'ın size lütuf ve rahmeti olmasaydı, içinizden hiçbir kimse asla temiz bir hâle gelemezdi." (Nûr, 21) Bu iki ayetle ve bundan önce zikrettiğimiz ayetlerle, iyiliklerin yüce Allah'tan olması hususunda karşımıza yeni bir anlam çıkıyor. O da şu ki: İnsan, ancak yüce Allah'ın sahip kılması ile, ona ulaştırması ile bir iyiliğe sahip olabilir. Demek ki bütün iyilikler Allah'ın, kötülükler de insanındır. Böylece, "Sana gelen iyilik Allah'tandır. Başına gelen kötülük ise kendindendir..." ayetinin anlamı daha bir belirginlik kazanıyor.

İyilikler Allah'tandır, çünkü her iyi O'nun tarafından yaratılmıştır. Hilkat ve güzellik de ayrılmaz ikilidir. Yine iyilikler O'ndandır, çünkü hayırdırlar. Hayır ise, O'nun elindedir. Bir kimse ancak O'nun sahip kılmasıyla bir hayra sahip olabilir. Kötülükler ise ona nispet edilmezler. Çünkü kötü bir şey, kötülük bağlamında yaratılmış değildir. Yüce Allah ise yaratır. Yaratma O'nun işidir. Kötülük, meselâ insanın Allah katından gelen bir rahmeti yitirmesidir; insanlar tarafından işlenen bir amelden dolayı, yüce Allah o rahmetin akışını durdurmuştur. İtaat ve günah anlamında iyilik ve kötülüğe gelince; daha önce bu kitabın birinci cildinde, "Allah bir sivrisineği... örnek göstermekten çekinmez." (Bakara, 26) ayetini tefsir ederken, bunların yüce Allah'a nispet edilişleri hakkında açıklamalarda bulunduk.

Bu bağlamda tefsir kitaplarını inceleyecek olursanız, farklı sözler, değişik görüşler ve eğilimler göreceksiniz, sizi hayrete düşürecek problemlerle karşılaşacaksınız. Yaptığımız açıklamaların, Allah'ın kitabı üzerinde düşünenler için yeterli bir açıklıkta ve açıklayıcılıkta olmasını diliyoruz. Bir araştırmacı, bu konuyu incelerken, konunun farklı yönlerini birbirinden ayrı tutmak, Kur'ân'ın iyilik, kötülük, nimet, ceza gibi kavramlara getirdiği anlamları kavramak, toplumun ve bire-yin kişiliklerini ayrı ayrı değerlendirmek zorundadır. Çünkü böyle yap-ması hâlinde, ifadelerin ana mesajını net bir şekilde algılayabilir.

[.1]- [bkz. c.2, Bakara Suresi, ayet: 216-218